

П. В. Медведок (Київ), І. І. Миткалик (Луцьк)

Всеукраїнська наукова конференція «Українська повстанська армія і національно- визвольна боротьба в Україні у 1940—1950 рр.»

25—26 серпня 1992 р. в Києві, у приміщенні Будинку офіцерів, відбулася Всеукраїнська наукова конференція «Українська повстанська армія і національно-визвольна боротьба в Україні 1940—1950 рр.», присвячена 50-річчю утворення УПА.

Організаторами конференції були Інститут історії України АН України, Українська республіканська партія (УРП), Всеукраїнське Братство вояків УПА, Спілка офіцерів України та Управління соціально-психологічної служби МО України.

Про необхідність нового, об'єктивного підходу до вивчення історії українського національно-визвольного руху часів другої світової війни йшлося вступному слові, яким відкрив конференцію голова УРП пан **А х а й л о Г о р и н ь**. Він зазначив, зокрема, що УПА з'явилася не випадково, її появі передували десятки років боротьби різних течій українського визвольного руху за створення Української самостійної держави. Іа думку виступаючого, УПА з самого початку була динамічною за своєю обудовою та ідеологією організацією. Це до останнього часу не бажала визнавати офіційна пропаганда, яка наполегливо малювала УПА як бандитську організацію». З другого боку, всі попередні дослідження з історії УПА базувалися майже виключно на архівах, що свого часу були вивезені на Захід. І тут, як підкреслив М. Горинь, об'єктивну картину минулого мають істотно доповнити джерела з архівів МВС та органів ержбезпеки, інших архівів, що поступово стають доступними для дослідників.

Поглядом сучасника подій на минуле та сьогоднішнє вивчення історії УН — УПА став виступ колишнього урядуючого Провідника ОУН(б) пана **и к о л и Л е б е д я**. Він наголосив на необхідності звернення до уряду країни із закликом надати змогу дослідникам ознайомитися з усіма документами, що висвітлюють минуле українського національно-визвольного руху. «Архівні джерела, в свою чергу, мають бути доповнені спогадами іасників боротьби», — так завершив свій виступ М. Лебедь.

Питання, що пов'язані з ідеологічними засадами діяльності ОУН — УПА, трансформацією їх програм, були у центрі уваги багатьох доповідачів. айже усі були єдині в тому, що матеріали зборів ОУН є свідченням гнучкості, яка була притаманною цій організації. Але при усіх змінах, що відбувалися у програмних документах, ОУН мала завжди головну мету — будову Української самостійної соборної держави.

Разом з тим, як підкреслив доктор права, голова Середовища Української Головної Визвольної Ради пан **М и р о с л а в П р о к о п**, ОУН к і не позбулася недоліків у формуванні соціально-економічної програми,

особливо щодо політики у східних областях. Ця теза була підтримана учасником підпілля Євгеном Стахівим, який зазначив, що саме труднощі, на які наштовхнулася ОУН на Сході України, справили значний вплив на зміни у її програмних документах. Пан Степан Процик (Франція), у свою чергу, спинився на тому, що тривала ідеологічна боротьба у середовищі українського визвольного руху змушувала та змушує деяких авторів ігнорувати інші, крім ОУН, політичні течії.

Виступ Тараса Кузьо, директора Української пресової агенції, був присвячений правомірності порівняння програм ОУН та НСДАП (націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини). На думку виступаючого, якщо деякі програмні моменти ОУН початку 40-х років й свідчать про уподобання ідеології фашизму, то фашизму «зразка Муссоліні».

Ще одна велика група проблем знайшла своє відображення у виступах учасників конференції. Йдеться про взаємостосунки між ОУН — УПА та III рейхом. Якщо у своїй доповіді «Німці про ОУН — УПА» проф. Сорбонни Володимир Косик досить докладно спинився на ставленні німців, зокрема зовнішньополітичного відділу НСДАП, до ОУН напередодні другої світової війни, то виступ ст. наук. працівника Інституту історії України В. С. Коваля був присвячений, насамперед, характеристиці стосунків між гітлерівцями та УПА наприкінці нацистської окупації України. Наведені у повідомленні зав. відділом історії України періоду другої світової війни Інституту історії України д-ра іст. наук. проф. М. В. Коваля факти, дають підставу стверджувати про існування досить поширеної підпільної мережі ОУН(б) на території III рейху та підкорених ним країн Західної Європи. Взагалі, слід наголосити, що тема оунівського підпілля в Центральній та Західній Європі належить до найменш вивчених істориками.

Про оцінку нацистськими органами безпеки діяльності націоналістичного підпілля в Східній Україні йшлося у доповіді науковця Інституту історії України П. В. Медведка. Він спинився, зокрема, на питанні використання підпіллям посад у місцевій адміністрації, а також у таких напівлегальних організаціях, як, наприклад, «Просвіта».

Форми та методи діяльності іншої організації — Українського Червоного Хреста (УЧХ) — за умов німецької окупації стали темою розповіді учасника підпільної боротьби Ірини Козак. Всіх також зацікавили її спогади про генерала Чупринку як непересічну особистість і політичного діяча.

Особа Тараса Бульби-Боровця та доля сформованої ним Української народної революційної армії були у центрі уваги доповіді аспіранта Інституту історії України І. І. Миткаліка.

У виступі учасника УПА, проф. Сорбонни Анатолія Жуковського порушувалися питання утворення перших збройних відділів з назвою УПА під командуванням отамана Тараса Бульби та проблеми взаємовідносин керівництва УПА та УНРА.

Данило Шумук, колишній політв'язень, наголосив на необхідності детальнішого вивчення бойових дій УПА та заворушень в сталінських таборах, організованих українцями, що становили значну масу ув'язнених після війни.

Василь Михальчук — директор Української бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі — слушно закликав об'єктивно досліджувати історію українського збройного спротиву без зайвої політизації та замовчувань.

Джерелознавчі проблеми вивчення архівів КДБ були у центрі уваги

виступу ст. наук. працівника Інституту історії України С. І. Б і л о к о н я. На його думку, форма реабілітації колишніх вояків УПА, участь у якій беруть співпрацівники органів безпеки, має бути іншою, ніж та, яку ми маємо сьогодні.

Не залишився поза увагою конференції складний комплекс проблем протистояння УПА — Червона армія (ЧА) та УПА — НКВС (МДБ). Науковець Інституту історії України В. А. Г р и н е в и ч розповів про знахідки у військових та колишніх партійних архівах, що кидають світло на особливості військової мобілізації в західних областях, про стосунки між діючими частинами Червоної армії та загонами УПА, а також про долю західноукраїнських новобранців в лавах радянських збройних сил. Методи діяльності органів держбезпеки зробив спробу висвітлити докторант Академії МВС України, канд. юрид. наук І. Б і л а с. У його доповіді йшлося насамперед про діяльність так званих «лжезагонів» УПА, створених НКВС для боротьби з українським підпіллям.

Проблема «УПА і гуманізм» стала темою виступу аспірантки Львівського лісотехнічного інституту Г. Д и ч к о в с ь к о ї.

Місце українсько-російських стосунків у програмних документах та діяльності ОУН — УПА показав у своєму повідомленні викладач Чернігівського педінституту С. Б у т к о.

Про утворення та бойові дії загонів УПА в Закерзонні розповів д-р іст. наук В. К у ч е р з Інституту національних відносин та політології.

Поряд з виступами науковців на конференції пролунали спогади як тих учасників ОУН — УПА, хто був змушений покинути Вітчизну, так і колишніх політв'язнів, що потрапили до таборів ГУЛАГу у післявоєнні роки.

Взагалі конференція виявила, що її тема є дуже актуальною, а проблеми, які вона мала вирішити, є болючими у вітчизняній історіографії. Свідчення цього — гострота виступів у дискусіях голови Рівненського Руху В. Ч е р в о н і я, П. А р с е н и ч а та В. Ф е н і н а (Коломия), І. М і р ч у к а (США), М. С а в и ц ь к о г о (Варшава), Г. Ш и м а н с ь к о ї (Тернопіль) та інших, коли іноді нових питань ставилося більше, ніж було дано відповідей.

Отже, як було зазначено на закінчення конференції, подібний форум має стати першим кроком на шляху об'єктивного вивчення одного з найскладніших періодів історії України. Конференція прийняла рішення про видання її матеріалів окремим виданням.

О. Б. Супруненко (Полтава)

Читання, присвячені пам'яті Ф. І. Камінського

29 травня 1992 р. у читальному залі Державного архіву Полтавської області відбулися наукові читання, присвячені пам'яті відомого краєзнавця, ірхеолога, одного з фундаторів музейного будівництва Полтавщини, етнoграфa і педагога Федора Івановича Камінського (1845—1891 рр.). Різномісний талант аматора лубенської старовини і краєзнавця тривалий час залишався в полі зору лише археологів, хоча творчий доробок ученого виходив далеко за межі предмета вивчення наук про пам'ятки сивої давнини.